

NEO-GRAMSİYAN HEGEMONYA KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE ÇİN'İN SİSTEM İÇERİSİNDE ARTAN ETKİSİNE YÖNELİK ANALİZ

THE ANALYSIS OF THE CHINA'S INCREASING IMPACT IN THE SYSTEM WITHIN
THE FRAMEWORK OF NEOGRAMCIAN HEGEMONIA

Seda Gözde TOKATLI*

Öz

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin realist kuramın ilkeleri doğrultusunda aldığı kararlar pozitivist geleneğe dönüş vurgusu yaparken, Çin'in uluslararası sistem içerisinde yürüttüğü akıllı güç politikaları post-pozitivist geleneği ön plana çıkarmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi sonucunda Amerikan yönetimi belirli bir süre sistem içerisindeki üstünlüğünü devam ettirse de 9/11 terör olayları sonucunda yaşanan siyasi kriz ve 2008 küresel mali kriz sonucunda sistem içerisindeki hegemonyası daha yüksek sesle sorgulanmaya başlanmıştır. Amerika'nın sistem içerisindeki gerileyişi rakip güç olan Çin'in ikame güç olabileceği yönündeki söylemleri arttırmıştır. Çin'in 2000'li yıllardan itibaren süreklilik gösteren yükselişi, sistem içerisinde daha belirgin rol oynamasına yol açmıştır. Bu çalışma da, uluslararası ilişkilerde hegemonya olgusu ele alınarak, uluslararası sistem içerisinde gücün dönüşümü Realist ve Neo- Gramsiyan hegemonya kavramı çerçevesinde ABD ve Çin rekabeti temellinde incelenecektir. Çalışmanın ana sorunu olan Çin'in artan ekonomik ve sosyo politik gücünün sistem üzerinde dönüşüm etkisi yaratacağı argümanını Neo-Gramsiyan hegemonyaya kavramı çerçevende analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Sistem, Hegemonya, Çin, ABD, Neo-Gramsiyan Teori

Abstract

In the post-Cold War period, the decisions taken by the United States in accordance with the principles of realist theory emphasize a return to the positivist tradition, while the smart power policies carried out by China in the international system bring the post-positivist tradition to the forefront. Although the American administration maintained its superiority in the system for a certain period of time as a result of the end of the bipolar world order in the post-Cold War period, the political crisis as a result of the 9/11 terrorist events and the 2008 global financial crisis led to a louder question of the existence of America's hegemony in the system. America's decline in the system has increased the rhetoric that China, a rival power, can be a substitute power. China's continuous rise since the 2000s has led to a more prominent role in the system. In this study, by discussing the phenomenon of hegemony in

* Doktorant, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, E-posta: sedagozde@hotmail.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-1880-1338>

international relations, the transformation of power within the international system will be examined on the basis of the competition of the United States and China within the framework of the realist and Neo - Gramscian hegemony concept. The main problem of the study, the argument that China's growing economic and socio-political power will have a transformative effect on the system, will be analyzed within the framework of the concept of Neo-Gramscian hegemony.

Keywords: *International System, Hegemonia, China, USA, Neo-Gramscian Theory.*

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş Sonrası düzende aktörlerin sayısının her geçen gün arttığı çok kutuplu yapı içerisinde devletlerarasındaki güç geçişi hızlanmış ve sistem içerisindeki düzen yeniden tanımlanmıştır. Uluslararası yapı içerisinde güç geçişinin hızlanması, yeni bir güç ve ya güçlerin ortaya çıkmasına yol açarken, sistem içerisindeki güç dengesinin de değişikliğe uğramasına yol açmıştır. Devlet merkezli tehdit unsurunun ortadan kalkması ile devletlerin düşmanlarını direkt olarak tanımlayamadığı yeni bir döneme geçiş yapılmıştır. ABD'nin hegemonyal yönetimde dönüştürücü rol oynayan 9/11 krizi sert güç politikalarına geçiş yapmasına yol açmıştır. ABD, özellikle 11 Eylül sonrası müttefiklerine gereksinim duymadan askeri çözüm temelli stratejilere yönelmiş, hegemonyasının en önemli unsuru olan rıza yaratma ve uluslararası işbirliği oluşturma gayretinden uzaklaşmıştır. Bu durum, ABD'nin hegemonya konumundan uzaklaşmasına yol açmaktadır, çünkü hegemonya sadece güç ve zora dayanan askeri güçten oluşmamaktadır, gücün rıza ile birleştirilmesi gerekmektedir (Eralp,2014:180). ABD'nin askeri operasyonlarının çözüme kavuşturması konusunda yaşadığı başarısızlığı, sert güce yönelik artan eğiliminin yanında 2008 finansal krizi de ekonomik gücünün de gerilemesine yol açmıştır. ABD'nin, ulusal ve uluslararası yapıda gerilemeye başlayan askeri, ekonomik ve düşünsel gücü uzun yıllardır inşa ettiği meşru gücünün ve mevcut prestijinin gerilemesine yol açmıştır. ABD içerisinde içe yönelik artan uygulamalar, anti küreselleşme ve milliyetçilik politikalarının zemin kazanması küresel düzelmeye oluşan güç boşluğunun ise Çin tarafından doldurulmasına yol açmaktadır. ABD hegemonyasının inşasında büyük öneme sahip olan normatif değerlerin önemini zamanla kaybetmesi çıkar odaklı güç politikalarının daha fazla önem kazanmasına ve ittifak ilişkilerinin zedelenmesine sebebiyet vermiştir. Örneğin, 2018 yılında ABD'nin Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi Nikki Haley, Washington'da düzenlediği basın toplantısında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO'dan ayrılacağını, Birleşmiş Milletler fonunu keseceğini ve BM İnsan Hakları Konseyinden çekilme kararı da sert eleştirilere yol açmıştır (Made for Minds, 2018). Örneğin, Donald Trump'ın 2018 yılında G-7 Zirvesi'ni erken terk etmesi, Paris İklim Sözleşmesi'nden geri çekilmesi, Brexit sürecini destekleyerek AB bütünleşmesi konusunda sergilediği olumsuz tavır ve Rusya'ya karşı izlediği ılımlı politikalarda görüldüğü üzere öngörülemeyen politikalara yönelmesi de ittifak içerisindeki güven duygusunu zorlamaktadır (Kocamaz, 2020). Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin'in sistem içerisinde artan katılımcı rolü mevcut güç olan ABD'ye alternatif bir güç olma statüsü kazandırmıştır. Örneğin, 2019 NATO zirvesinde Çin "stratejik bir zorluk" olarak tanımlanırken, 2021 yılında yapılan NATO zirvesi öncesinde ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan, "Çin, şimdiye kadar gördüğümüzden çok daha kararlı bir şekilde bildiride yer alacaktır" ifadelerini kullanmıştır

(Şişman,2020: 118). NATO 2030: United for a New Era” (NATO 2030: Yeni Bir Çağ için Birliktelik) başlığı taşıyan raporda, Çin’in yükselişinin bir tehdit olduđurđu ve sistem içerisinde rekabete geri dönüş yapıldığı önemle vurgulanmıştır (NATO,2020: 64-65). Çin’in bölgesel düzlemde yürüttüğü düzen ve istikrar inşası küresel alanda yeni alternatif kurum ve değerler bütünü arayışı içerisine sokmuştur. Çin bölgesel düzeyde istikrar ve güven sağlarken, küresel düzeyde ekonomik ve siyasi çıkarlarını da gerçekleştirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Uluslararası sistem içerisinde yaşanan sistemik dönüşüm Hegemonya kavramı çerçevesinde ele alınarak, Realist ve Neo-Gramsiyan bakış açıları ile analiz edilecektir. Uluslararası sistem içerisinde yaşanan sistemik dönüşüm ve yükselen güç olan Çin’in sistem içerisinde artan nemi Neo-Gramsiyan kuram çerçevesinde incelenecektir. Günümüzdeki hegemonik dönüşüm, bir g geçişinden daha fazlasını ifade ediyor; yeniden yapılanmakta olan küreselleşme süreci çok-düzenli ve parçalı bir uluslararası sistemin ortaya çıkış evresini oluşturmaktadır. (Öniş ve Kutlay, 2020: 42) Eleştirel Kuram’da kullanılan ve Robert Cox’un Antonio Gramsci’den alarak Uluslararası İlişkiler disiplinine uyarladığı hegemonya kavramı, uluslararası sistemde devletlerin zorlama sonucu değil, bir devletin etrafında onun etkisini kabul ederek kendi rızalarıyla oluşturdukları ilişki sistemini anlatmak için kullanılmaktadır. (şener,2014: 405)

Bu alışmada, Realizm kuramı alt başlığı altında uluslararası sistemin istikrarı için önemli olan hegemonya kavramının önemine değindikten sonra, Çin’in sistem içerisinde süreklilik arz eden yükselişi ve artan nemi Neo-Gramsiyan Kuram çerçevesinde incelenecektir. Klasik Marksist kuramın yapısal analizinden yola çıkan Gramsiyan yaklaşım alt yapı ile st yapının tarihsel blok çerçevesinde bir bütün olarak incelemektedir (Gramsci, 1971: 360). Bu makalede Çin’in sistem içerisindeki yükselişi Gramsiyan yaklaşım çerçevesinde hegemonya’nın en önemli bileşenleri olan ekonomik (alt yapı) ve sosyo-kültürel (st yapı) kavramları ile açıklanacaktır. Bu makalenin amacı, ABD ve Çin rekabeti çerçevesinde uluslararası sistem içerisinde yaşanan değişimi hegemonya kavramı çerçevesinde ele alarak, potansiyel güç olan Çin’in küresel hegemonyaya dönüşebilmesi için gerekli olan ekonomik, politik ve kültürel gücün sistem içerisindeki önemini incelemektir. Bu alışmada Antonio Gramsci’nin “rıza-gücü ilişkisi” çerçevesinde uluslararası seviyede “küresel hegemonya” kavramını tanımına yer verilecektir. Küresel Hegemonya kavramı egemen sınıfın, karşıt gruplar üzerinde zorunlu olarak uygulayacağı zorlama manasına gelirken aynı zamanda proletarya ile işbirliği yapmaya razı olan müttefiklerinin fikir ve kültür alanında da yönetilmesi anlamına da gelmektedir (Gramsci, 2014: 33). ABD’nin en büyük rakibi olan Çin, bölgesel bir hegemon olma yolunda başlattığı dış politika vizyonunu küresel bir aktör olma yolunda da devam ettirmektedir. ABD, uluslararası politika da materyal yeteneklere dayalı yürüttüğü stratejileri ile ön plana çıkarken, Çin, sosyal ve kültürel sermayeyi de içine alan ve ideolojik yeteneklerini ön planda tutan politikalara yönelmiştir. Bu araştırma makalesinde, nitel araştırma yöntemi kullanılarak, parçalara değil bütüne; yani değişkenlere değil, her biri kendine özgü olan olay ya da olgulara odaklanılacak ve araştırma konusu tümevarımsal bir yaklaşımla belirlenecektir. Nitel veri toplama teknikleri kullanılarak toplanan veriler üzerinden çözümlenmeler yapılacaktır ve elde edilen verilere uygun teorik açıklama getirilecektir.

2. REALİZM KURAMI ÇERÇEVESİNDE HEGEMONYA KAVRAMI

Hegemonya kavramı ilk olarak eski Yunan'da bir devletin askeri ve politik liderliği olarak tanımlanmıştır. Antik Yunan'da gücü elinde bulunduran bir devletin diğer devletler üzerinde kurduğu diplomatik ve askeri kontrol olarak kullanılan kavrama sadece askeri gücü içeren bir anlam yüklenmiş, iktisadi ve ahlaki boyutu ihmal edilmiştir. Günümüzde ise hegemonya kavramı iktisadi, toplumsal, kültürel ve ahlaki unsurları da bünyesinde bulunduracak şekilde genişletilmiş bunlara ek olarak baskı ve rıza unsurları da içeriğe dahil edilmiştir. Örneğin, Gramşyan kuram devleti tanımlarken politik toplum ve sivil toplum bileşeni olarak ifade etmektedir. Bu kurama göre, zorlama zırhıyla korunan bir hegemonyadır ve rıza tahakkümü meşrulaştırmaktadır (Portelli, 1982: 33).

Hegemonya fikri ilk defa Plehanov'un 1883–1884 yazılarında yer alan, Rus işçi sınıfının işverenlerine karşı verdiği ekonomik mücadele ile yetinmeyip siyasi mücadele de verilmesi noktasında ön plana çıkmıştır. Realist uluslararası ilişkiler kuramında “hegemonya” kavramı, hegemon gücün, başta askeri gücünü kullanarak, dünyanın geri kalan kısmına kendi siyasetini dayatması anlamında bir “tahakküm” ilişkisi anlamında kullanılmaktadır (Çiftçi,2009:216) Realizm, uluslararası sistemi güç ve çıkar ilişkileri üzerinde incelerken, büyük güçlerin uluslararası sistem içerisinde düzenin devamlılığına sağladığı katkının önemini vurgulamaktadır.

Hegemonya ile ilgili olarak ilk ortaya atılan ve uluslararası ilişkiler disiplininin Realizm literatüründeki en önemli teorisi olan Hegemonik İstikrar Teorisi, Charles Kindleberger'in “The World in Depression- 1929-1939” başlıklı çalışmasıyla öne sürülmüştür (Özen, 2005: 7). Kindleberger, Britanya'nın 1929'daki ekonomik bunalım sırasında uluslararası parasal istikrarın korunması için istekli olduğunu fakat ekonomik gücünün bu istikrarı korumak için yeterli olmadığını ileri sürmektedir. Hegemonik İstikrar Teorisi, uluslararası politikada lider devletin varlığı sistem içerisinde yer alan diğer devletler için kolektif olarak arzulanan ve aynı zamanda mevcut aktörün sistem içerisinde daha fazla işbirliği kanallarını inşa ettiğini kabul etmektedir. Hegemon bir devletin varlığı, uluslararası norm ve kuralları garanti altına alırken, uluslararası sistem içerisindeki işbirliklerini de ayakta tutmaktadır. Yapısal realist kuramında başlıca aktörleri olarak kabul edilen devletler, içinde buldukları anarşik nitelikli yapıda, “maddi kaynakların üstünlüğü” anlayışına göre bir rekabet söz konusudur. Hegemonya için gerekli olan şartlar hammadde, askeri güç, sermaye, pazar ve üstün teknoloji ile sağlanmaktadır. Hegemon bir devletin koyduğu kuralların işlerlik kazanması uluslararası sistem içerisindeki düzenin devamlılığına da büyük katkı sağlamaktadır. Hegemon devletin aldığı kararlar tüm devletlerin ortak çıkarına ve memnuniyetine dayanmaktadır. Hegemonya, uluslararası sistemin kurallarını ve normlarını kendi motivasyon ve isteklerine göre değiştireme yeteneğine ve gücüne sahip olma konumudur (Thomas, Kanthak ve Ingersoll,2005:1-2).

Hegemonik İstikrar Teorisi (HİT), yükselen güçlerin uluslararası sistem üzerinde dönüştürücü etkisi olduğunu ve dünya ekonomisinin tek bir güç altında istikrara ulaşabileceğini savunmaktadır. HİT göre, uluslararası sistem içerisinde yer alan tüm devletler ekonomik ve siyasi alanda uluslararası sistem içerisinde düzen ve istikrarı sağlayacak güçlü bir devlete ihtiyaç duymaktadır. HİT teorisi, uluslararası rejimi yaratacak ve idare edecek bir egemen gücün yokluğunda uluslararası ekonomik düzende istikrarsız doğacaktır. Böyle bir durumda, liberalizm ve serbest ticaret yerine ekonomik milliyetçilik güçlenecektir (Gilpin, 2011: 99-100). Robert Gilpin, “Savaş ve Değişim” adlı eserinde uluslararası sistemdeki istikrarsızlığın

hegemonik savaşlara yol açtığını ve bu savaşlardan sonra ise yeni bir hegemonyanın tesis edildiğini göstermiştir (Gilpin,1984:8). Realistlere göre, önemli olan uluslararası sistem içerisindeki düzendir, değişim geçicidir (Rosenau,1990). Yapısal realistlere göre, hegemon bir devlet uluslararası sistemi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirir ve kendi barışını tasarlar ise, uluslararası sistemde ve ya geçici olarak oluşturulan güçler dengesinde belirli süreli de olsa barışı tesis edebilir.

Hegemon bir devletin kriz esnasında yürüttüğü başarılı politikalar, liberal sistemin devamlılığına büyük katkı sağlamaktadır. Küresel krizler esnasında hegemon bir devletin varlığı ortak çıkarlara hizmet etmesi açısından diğer devletler tarafından daha kolay kabul görmektedir. Hegemon devletin oynadığı yapıcı rolün ortadan kalkması ile uluslararası ekonomik düzenin nasıl dağıldığını açıklayan Kindleberger, hegemonun düzenleyici rolü ile "ekonomik ve siyasi istikrar" arasındaki doğrudan ilişkiyi vurgulamıştır (Kindleberger, 1973: 191-308). Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası ekonominin yeniden canlanması ve barış ortamının yeniden inşa edilmesi amacıyla ABD öncülüğünde kurulan küresel sistem, ABD'nin hegemon güç olarak diğer devletler tarafından daha kolay kabul görmesine yol açmıştır. Örneğin,19.yy.'da İngiltere hegemonyası ekonomide altın standardı ve politik zeminde güçler dengesi ile sağlarken, 20.yy.'da Amerikan hegemonyası Bretton Woods Sistemi altında inşa edilen uluslararası kurumlar ve çok uluslu şirketler aracılığıyla inşa etmiştir (ıtak ve şen,2014: 212).

HİT'in en önemli temsilcilerinden olan Robert Gilpin ve Stephen Krasner, Kindleberg'in görüşünden farklı olarak, hegemon, güçlü bir devletin daha az güçlü devletleri kontrol etmesi veya bunların üzerinde hkimiyet kurması olarak tanımlanmaktadır (Gilpin,1999: 29). Hegemon devletler oluşturdukları istikrarlı düzenden en fazla faydayı kendileri sağlamaktadır. Gilpin, 1970'li yılların karmaşık ortamlarını açıklarken uluslararası işbirliği ve rızanın istikrar ile olan yakın ilişkisine vurgu yapmıştır. ABD ve ya İngiltere'nin serbest ticaret sistemi bu ülkelerin dış politikaları doğrultusunda aldığı kararlar doğrultusunda yeniden şekillenmiş ve çok uluslu şirketlerin sermayelerinin bu doğrultuda yayılmasını sağlamıştır. 19.yy.'da İngiltere, 20.yy.'da ise Amerikan hegemonyası siyasi aktörlerin sermayesin üzerindeki etkin rolü sayesinde mevcut pozisyonlarını devam ettirmiştir. Kindleberger, Gilpin ve Krasner, 19.yy.'da istikrar sağlayıcı bir g olarak İngiltere'nin uluslararası ekonomiyi liberalleştirme çabalarının benzerini ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası on yılda aynı özelliği taşıdığını ifade etmişlerdir (Michael ve Krasner,1989: 183). İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, Truman Doktrini ve Marshall Yardımları aracılığıyla savaş sonrasında kötü durumda olan ülkelere çok yönlü destek politikaları yürüterek ülkelerin yeniden ekonomik ve siyasi güçlerini geri kazanmasına büyük katkı sağlamıştır.

Soğuk Savaş Sonrası dönemde ABD, uluslararası sistemi hem siyasi hem de ekonomik hem de kültürel anlamda yeniden şekillendirmeyi başarmıştır. 1945-1970 yılları arasında altın çağını yaşayan Amerikan hegemonyası,1970'li yılların başında yaşanan petrol krizi sonrasından ekonomik gücü düşüşe geçmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, yeni bir ekonomik sistem ve üretim yöntemi ile toparlansa da dünyadaki iki kutuplu sistemin dağılmasının yarattığı istikrarsızlık ve ekonomik gerileyişinin de etkisiyle, yeni krizlerle karşılaşmaya başlamıştır (Wallerstein, 2015: 23-25). Özellikle, 9/11 krizi sonrasında yaşanan siyasi kriz ve sonrasında 2007-2009 yılları arasında yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen küresel

mali kriz, Amerikan hegemonyasının geleceğinin daha yüksek bir sesle sorgulanmasına neden olmuştur (Heywood, 2013: 146).

3. NEO-GRAMSİYAN KURAM ÇERÇEVESİNDE HEGEMONYA KAVRAMI

Eleştirel Kuram'da Antonio Gramsci'nin ortaya koyduğu ve Robert W. Cox'un uluslararası ilişkilere taşıdığı "hegemonya" kavramı, zorlama sonucu değil, devletlerin güç odakları etrafında o gücün etkisini kabul ederek kendi rızaları ile oluşturdukları bir ilişki sistemi anlamında kullanılmaktadır (Çiftçi,2009: 216). Gramsyan hegemonya pozitivist uluslararası ilişkiler yaklaşımından ayrılarak, eleştirel bakış açısıyla analiz etmektedir. Eleştirel bakış açısı, birey yerine toplumsal sınıfları ön planda tutarken, etik temellere dayanan bir anlayışla devleti analiz etmektedir. Devlet-toplum temelli yaklaşım olan Gramsyan bakış açısı hegemonya kavramını daha geniş olarak ele alırken, realist teorinin dışına çıkmamaktadır. Realist teorinin yok saydığı "ahlaki ve düşünsel boyut" daha fazla ön planda yer alırken, devlet yerine toplumsal güçlerin önemi vurgulanmaktadır. Hegemonya kavramı hakim olan sınıf kendi ahlaki ve kültürel değerlerini, dünya görüşlerini ve buna bağlı uygulamalarını kendisine tabi olan sınıflar tarafından içselleştirilmesi ile tanımlamıştır. Hegemon devletler zorlama yerine, uluslararası işbirliğine dayanan politikalar izlemektedir. Gramsyan kurama göre hegemon sınıf sosyal güç ve ya sınıflar üzerinden kendisine tabi kıldığı gruplar üzerindeki hakimiyetini güçlendirecektir (Egan, 2001: 76-77).

Hegemonik devletin sistem içerisindeki mevcut üstünlüğünün rızaya dayanması lider devletin üstünlüğünü garantilerken diğer devletlerinde bu mevcut düzenden tatmin olmasını sağlamaktadır. Büyük güçlerin sürdürülebilir olması için gücün ikna ve meşruiyet kalkanı ile beraber dengelenmesi gerekmektedir (Murphy,1998: 417). Hegemon bir devletin mevcut konumunu korumak ve kendi çıkarlarını ortak çıkarlar olarak göstermesinin en ideal yolu rızaya dayalı yönetim anlayışıdır. Zoraki bir yönetim olmayan hegemonya daha çok burjuvazi değerlerine göre işleyen kültürel ve ideolojik bileşenlerden oluşmaktadır (Aydilek, 2015: 3). Hegemon devlet sahip olduğu gücün devamlılığını sağlamak ve gücünü diğer devletlere kabul ettirebilmek için yumuşak güç unsurlarından olan kültürel/ideolojik güce daha fazla önem vermesi gerekmektedir.

Robert Cox'a göre, ortak değer ve algıların sağlanmadığı hegemonik düzen tüm katılımcıların rızasına dayalı olduğu için meşrudur. Sivil toplum ile siyasal toplumu birbirine bağlayan partiler, alt yapı ile üst yapının ilişkilerinin güçlenmesinde ise organik aydınlar büyük rol oynamaktadır. Böyle bir yapı hegemonyanın meşrutiyetini artırır, toplumun hegemon gücü kabul etmesini kolaylaştırır ve uluslararası düzen ve barışın devamlılığına katkı sağlar. Gramsyan kuram, bir devletin hegemon olması için ekonomik ve politik gücün yeterli olmadığını, bağımlı grupların rızasına da gereksinim duyulduğunu belirtmiştir (Cox, 2010: 216-217). Hegemon güce sahip olan devlet, politik ve sivil toplumun sentezinden oluşmaktadır (Gramsci, 2007: 328). Immanuel Wallerstein'a göre, devletlerarası sistemde hegemonya, süper güçler arasında sürekli mücadelenin olduğu bir durumda güçlerden birinin ekonomik, politik, askeri, diplomatik ve hatta kültürel alanlardaki kurallarını ve isteklerini diğerlerine empoze ettiği son derece dengesiz bir duruma göndermede bulunmaktadır (Wallerstein,1983: 101)

Neo-Gramsyan kurama göre, "ortak çıkar" fikrine dayalı hegemonik düzenin yaratılmasının önsel koşulu toplumsal sınıflar arasındaki geçici ittifakın temelini oluşturacak hegemonik

fikirler ya da bir egemen ideoloji etrafında bir “tarihsel blok” inşa edilmesidir (Kaymak,2016: 71). Gramsciyan kuram içerisinde tanımlanan tarihsel blok içerisinde doğrudan doğruya üretim güçlerine bağı sosyo-ekonomik bir alt yapı ile politik ve sivil toplumdaki meydana gelen bir üst yapı görülmektedir (Karacasulu,2009: 60). Baskı yerine rızanın hakim olduğu, siyasal toplum yerine sivil toplumun etkin olduğu bir düzende hegemon devletin meşruluğu uzun süreli olmaktadır. Sivil toplum ikna mekanizmasına dayanmaktayken, politik toplum ise baskı ve denetim mekanizması ile işlevsellik sağlamaktadır. Bu bağlamda politik toplum, “yönetme ve zorlama aygıtından, yani devlet ya da geniş anlamda hükümetten oluşur” (Duverger, 2002: 256). Sivil toplum hegemon gücün ideolojinin ve kültürünün yayılmasında etkili olan tüm kurumları, kararları ve biçimleri yeniden şekillendirmektedir. Rıza kavramı, hegemonyanın inşası ve yeniden üretilmesinde etkili rol oynamaktadır.

Robert Cox, uluslararası alandaki hegemon gücün faaliyetlerinin uluslararası düzen ile olan ilişkisini açıklamaktadır. Marksist kuram, maddi kapasiteler ile güç arasındaki ilişkiyi analiz ederken, Robert Cox, maddi kapasitelere ilave olarak fikirlerin ve kurumların sistem içerisindeki önemini vurgulamıştır. Hegemon dünya düzeninin kurulması için gerekli olan maddi yetenekler, fikirler ve kurumların bir araya gelmesi gerekmektedir (Gale,1998: 272). Robert Cox, İkinci Dünya Savaşı sonrasında “Bretton Woods” sistemi ile kurulan dönemi “Pax Amerikana” olarak tanımlarken, sistem içerisinde inşa edilen kurumların, fikirlerin ve üretim faaliyetlerinin hegemonik güce hizmet ettiğini dile getirmektedir. Üretim ve tüketim faaliyetlerinin iç içe geçmesi sonucunda inşa edilen hegemonik güç toplumsal ilişkilerin ve uluslar arası istikrarın yeniden düzenlenmesine büyük katkı sağlamaktadır.

Robert Cox, dünya düzeninin açıklarken toplumsal güçlerin rolüne ve tarihsel değişime rol açan faktörlere değinmektedir. Kapitalist sınıfların arasında gün geçtikçe artan ekonomik işbirliğinin devamlılığı için uluslararası toplumun rızasının sağlanması gerekmektedir: aksi takdirde talep edilen reformlar tepkilere sebebiyet verecektir. Hegemon gücün uygulamaya koyduğu reformların benimsenmesi ve fikirlerinin herkes tarafından kabul edilmesi için toplumsal güçlerin rızasının sağlanması önemlidir. Robert Cox, “tarihsel blok” içinde hegemonyanın oluşturulmasında toplumsal güçler, devlet biçimleri ve dünya düzenleri arasındaki karşılıklı etkileşimi vurgulamıştır (Karacasulu,2009: 62).Toplumsal güçlerin oluşmasında üretim biçimleri rol oynarken, üretim biçimlerinin oluşmasında devlet yapıları etkili olmaktadır. Devlet biçiminin değişikliğe uğraması sonucunda ise dünya düzeni yeniden şekillenmektedir.

Neo-Gramsciyan kuram, hegemonya kavramındaki etik, moral ve ideolojik kavramların önemine değinmektedir. Hegemonya kavramında önemli rol oynayan rıza kavramı tahakkümü meşrulaştırmaktadır. Örneğin, kilise, eğitim kurumları ve medya araçları rıza faktörünün kazanılmasında büyük rol oynayan ve ulusal çıkarın ortak çıkar başlığı altında sunulmasına destek veren en önemli ideolojik araçlardır. Gramsciyan kuram kurumlar, fikirler ve maddi kabiliyetler yolu ile sağlanan hegemonyal yönetim anlayışı çerçevesinde hegemon gücün ekonomik sisteme öncülük etmesi, bu sisteme uygun sosyo-kültürel ve politik yapıyı oluşturması ve bu yapı içerisinde uluslararası örgütler aracılığıyla kendi değerler ve normlarını inşa etmesi gerektiğini savunmaktadır (Gramsci, 1971: 366). Rızanın kabulü için fikirlerin benimsenmesi, fikirlerin örgütsel olarak kabul edilmesi için maddi kabiliyetlere ve hegemon devletin gücünün meşruluğunu sağlaması için uluslararası kurumlara ihtiyaç bulunmaktadır. Uluslararası örgütler hegemon gücün değer ve ilkelerinin yayılmasında

önemli rol oynayan kuruluşlardır. Robert Gilpin'e göre, bir devletin hegemon konuma erişebilmesi için başat gücün evrensel norm ve kurallardan oluşan bir dünya düzeni kurması gerekmektedir (Gilpin,1999:186-187). Hegemonik düzen içerisinde başat güç diğer devletleri sömürü yöntemiyle yönetmek yerine, diğer devletlerin çıkarlarını kendi çıkarlarıyla uyumlu hale getirerek yeni bir yol izlerse başarılı olacaktır. Neo-Gramscyan kurama göre hegemonya kavramı rıza ile yönetim anlayışına dayandığı için lider devletin üstünlüğünü garantilemekte ve diğer devletlerin de bu mevcut düzenden memnun olmasını sağlamaktadır. Devletin kendi sınırları içerisinde başlayan rızaya dayalı hegemonya diğer devletler ile artan etkileşim sonrasında daha geniş boyutlara ulaşmaktadır.

Yapısal realizm teorisi, hegemonya kavramını askeri güç, maddi güç ve kabiliyetler çerçevesinde tanımlarken, ahlaki ve rıza unsuru göz ardı etmektedir. Yapısal realistler, hegemonyal gücü maddi kapasiteye göre belirlerken, ideoloji unsurunu dışlaması, Gramscyan hegemonya tanımına göre daha dar kapsamlı kalmasına ve mevcut dünya düzeninin değiştirilmesi noktasında yeterince açıklayıcı olmamasına yol açmaktadır.

4. NEO-GRAMSİYAN HEGEMONYA KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE YÜKSELEN GÜÇ ÇİN'İN SİSTEM İÇERİSİNDE ARTAN ÖNEMİ

Soğuk Savaş sonrasındaki tek kutuplu yapı içerisinde gücü elinde bulunduran ABD yönetimi diğer ülkeler üzerinde hakimiyet alanını genişletmek ve bu ülkeleri kendisine bağımlı hale getirmek için "Washington Konsensüs" kavramı altında çok yönlü stratejiler yürütmüştür. ABD dış politikasında büyük öneme sahip evrensel değerleri (demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü) diğer ülkelere yayma amacını başarılı bir şekilde yürütmüştür. Soğuk Savaş sonrasında iki kutuplu yapının sona ermesiyle, "Doğu Bloğu" ülkelerinde otorite boşluğu ortaya çıkmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde tehdit ve güvenlik kavramı tamamen değişmiş, dünya politikasında yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler, uluslararası kavramların yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Savaş sonrası döneminde iki kutuplu yapının sona ermesi ile oluşan bu güç boşluğu ABD tarafından ikame edilmiş olup, yeni bir dönemin temelleri atılmıştır (Fukuyama, 2003: 22). George W.H. Bush, 1991 yılında "Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde" bu dönemi "Yeni Dünya Düzeni" olarak tanımlamıştır (NSSA,1991). Yeni Dünya düzeni içerisinde Batılı güçlerin sistem içerisindeki mevcut konumunun gerilmeye başlaması sonucunda yeni güçler yükselişe geçmeye başlamıştır. Batı karşısında yükselişe geçen yeni güçler sistem içerisinde var olan güçlerini daha fazla göstermeye başlamıştır. Dünya sisteminde yaşanan ekonomik, politik ve askeri gelişmeler uluslararası sistem içerisindeki güç dengesinin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. ABD, 11 Eylül sonrasında, eskiye nazaran kendi politikalarını diğer devletlere kabul ettirme konusunda meşruiyet krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Uluslararası sermaye ve finans politikaları üzerinde önemli bir role sahip olan ABD, yaşadığı 2008 ekonomik krizi sonrasında da karşılaştığı yapısal ve mali sorunların üstesinden gelmeye çalışmıştır. Yükselen güç Çin'in Asya kıtasında artan hakimiyeti sistem içerisindeki hakim güç olan ABD için bir tehdit oluşturmaktadır. Çin artan ekonomik gücü, etkili bölgesel politikaları, uluslararası örgütler üzerinde artan etkisi ve dev ekonomik projeleri ile küresel düzlemde ulusal çıkarlarını gerçekleştirme kapasitesini arttırmıştır. Örneğin, ABD zamanında Avrupalı büyük güçleri Batı Yarım Küreden nasıl

çıkardıysa, gücünü arttırmaya devam eden Çin de muhtemelen ABD'yi Asya'dan çıkarmayı isteyecektir (Mearsheimer, 2005: 32).

Güç geçişinde, yükselen güçlerin yapısal değişim üzerinde etkili olabilmesi için materyal ve düşünsel gücü aynı oranda desteklenmesi gerekmektedir. Çin, güç geçişinde ve küresel gücün dengelenmesinde kilit bir ülkedir. Çin'in çok yönlü devam eden yükselişini uluslararası sistem içerisinde alternatif bir dünya düzeni algısını da beraberinde getirmiştir. Çin'in süreklilik arz eden yükselişini ekonomik temelli başlayıp, askeri, siyasi ve kültürel alanlarda da zamanla etkisini göstermektedir. Çin'in sistem içerisinde hegemon güce karşı ikame güç inşa etme kabiliyeti yeni bir hegemonyal düzenin oluşabilme imkânını sunmaktadır. Çin'in ekonomik büyümesi, uluslararası sistem içerisinde artan diplomatik etkinliği ve savunma gücündeki yükseliş güc dengelerinin yeniden inşa edilmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Sistem içerisinde yeni bir gücün hızla gelişmesi sistem içerisinde var olan güç dengesinin değişmesine ve çatışma olasılığının artmasına yol açmaktadır.

Çin'in, 2000'li yıllardan itibaren önemli bir güç haline gelmesi küresel sistem içerisinde hegemon konuma sahip olabileceği ve ya yakın gelecekte bu güce ulaşım ulaşamayacağı Neo Gramsisiyan kuram çerçevesinde ele alınacaktır. ABD Ulusal İstihbarat Konseyi'nin hazırladığı "Küresel Eğilimler 2025: Dönüşen Dünya" isimli raporda, ABD'nin çok kutuplu dünya düzeni fikrini benimsediğini göstermektedir (Global Trends:2025, 2008: 37-45). Günümüzdeki hegemonik dönüşüm, bir güç geçişinden daha fazlasını ifade ediyor; yeniden yapılanmakta olan küreselleşme süreci çok-düzenli ve parçalı bir uluslararası sistemin ortaya çıkış evresini oluşturuyor (Öniş ve Kutlay, 2020: 42). Immanuel Wallerstein, "Amerikan Gücünün Gerileyişini, Kaotik bir Dünyadan ABD adlı eserinde "ABD gücü geriliyor mu?" sorusuna cevap ararken, ABD'nin gücündeki gerileyişine yol açan çok yönlü faktörlere değinmektedir. "ABD hegemonyasının azalması azalmadığı değil, ABD'nin zarafetle dünyaya ve kendisine asgari zararı vererek düşmanın bir yolunu bulup bulamayacağıdır" (Wallerstein, 2003: 11). Çin'in yükselişinin sistem içerisinde yarattığı güvenlik ikilemi mevcut gücün tehdit algısını artırırken sistem içerisinde ki mevcut düzenin değişimini tetiklemektedir.

21.yy.'da ABD küresel gücünün düşüşü ve Çin'in yükselişini uluslararası arenada güç mücadelesinin belirleyicisi olmaya devam etmektedir. Çin'in dünya sistemi üzerinde artan çok yönlü etkisi sistem içerisinde jeopolitik, ekonomik, coğrafik, teknolojik ve kültürel güç kapasitelerindeki artış ile doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Neo-Gramsisiyan kuram çerçevesinde hegemon olan bir devletin küresel bir hegemon olması için gerekli gördüğü ekonomik sisteme öncülük etmesi ve bu sisteme uygun bir sosyo-kültürel ve politik bir yapı oluşturması ve bu yapı içerisinde kendi değer ve ilkelerini uluslararası örgütler aracılığıyla meşruluğunu sağlaması gerekmektedir. Çin'in hegemon güç konuma yükselebilmesi için gerekli olan alt yapı ve üst yapı arasındaki sentezi sağlayarak, uluslararası örgütler aracılığıyla değer ve ilkelerinin yayılmamasını sağlamalıdır.

5. YÜKSELEN GÜÇ ÇİN'İN EKONOMİK (ALT-YAPI) ANALİZİ

Uluslararası sistem içerisinde ekonomik temelli büyüme oranlarında yaşanan farklılıklar sistem içerisinde güç hiyerarşisinin bozulmasına yol açmaktadır. Askeri, teknolojik ve politik güç unsurlarının değişiminde rol oynayan ekonomik güç sistem içerisinde devletlerin güç dağılımını yeniden inşa edilmektedir. Devletlerin maddi kapasitelerinde ortaya çıkan değişiklikler güç unsurlarında çok yönlü değişimi tetiklemesi müttefiklerinin yeniden denge

politikalarını gözden geçirmelerine yol açmaktadır. Devletler sistem içerisinde gücü elinde bulunduran devlete karşı denge oluşturarak kendi bağımsızlıklarını korumaya çalıştıkça tek kutuplu yapı erozyona uğramaya başlar ya da yükselen bir devlet sonunda lider olan devlete karşı meydan okumaktadır (Nye and Welch, 2010: 64).

1949 yılında Mao liderliğinde kurulan ÇHC parti ideolojisine uygun olarak ekonomik sistemi yeniden şekillendirmiştir. Mao iktidarı döneminde (1949-1976) benimsenen planlı ekonomik model merkezi yönetim anlayışına dayanırken, yerine geçen Deng Xiaoping yönetimi devlet kapitalizmi modelini benimseyerek Çin tarzı sosyalist pazar ekonomisini ortaya koymuştur. Deng Xiaoping döneminde benimsenen reform ve dışa açılım politikası sonrasında sahip olduğu tarihsel, kültürel, sosyo-ekonomik potansiyelini harekete geçirerek yükselişe geçen Çin için literatürde “devin uyanışı”, “yeni bir süper gücün ortaya çıkması” gibi ifadelerin kullanılması yaygınlaştı ve bu ‘eksen kayması’ tartışmalarının yoğunlaşmasına neden oldu (Sandıklı,2013: 41). Küreselleşmenin hızla artan etkisi karşısında Çin yönetimi planlı ekonomik modelden vazgeçerek devlet kapitalizm modeline geçiş yapmıştır. Çin yönetiminin içe dönük politikalarından vazgeçmesi ekonomik, toplumsal ve siyasi politikalar içerisinde büyük dönüşümün belirleyicisi olmuştur.

Çin, Deng Xiaoping’in başlattığı reform süreci sonrasında hızlı ekonomik, sosyal ve kültürel büyüme gerçekleştirmiştir. Çin yönetimi tarafından serbest ekonomik modele geçiş yapılması sonucunda ekonomik kısıtlamalar kaldırılmış, yabancı sermayenin girişi hızlanmış ve ortak fayda prensibi benimsenmiştir. Çin yönetiminin merkezi ekonomik modelden sosyalist piyasa modeline doğru geçiş yapması uluslar arası sistem içerisinde yer alan devletlerin üretim hacmini ve hammadde maliyetlerinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açmıştır. Çin yönetimi kendi kendine yetebilen ekonomik ve siyasi modelden vazgeçerek, küresel sistemin bir parçası olma yolunda önemli adımlar atmaya başlamıştır. Deng döneminde artan yabancı yatırımlar, üretim kapasitesi ve dış ticaret fazlası yerine geçen Zemin döneminde de başarılı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. 1990’da %2,3 olan net dış yatırımın üretimdeki payının 2003’te %35,9’a çıktığını, 2017’de ise %46,8’lik bir orana ulaşmıştır (FDI, 2021). 1978 yılından itibaren, sosyalist piyasa ekonomisi altında ekonomik reformlara hız vermeye başlayan Çin, 1989 yılında IMF’ye üye olarak uluslararası finans ve mali politikalar üzerinde söz sahibi olmaya başlamıştır.

Çin, 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olması sonucunda da örgütün kural ve hükümlülüklerine kabul ederek, ılımlı ve barışçıl bir yükseliş projeksiyonu göstermeyi başarmıştır. Çin, DTÖ üyeliği sonrasında dış dünyaya kapılarını açarak, küresel ekonominin önemli bir parçası haline gelmiştir. Çin ihracatının uluslararası ekonomi ile entegrasyonu Çin’in uluslararası arenada daha aktif bir rol oynamasını sağlamıştır. Örneğin, Çin’in 2002 yılında dış ticaret rakamları 621 milyar dolara ulaşarak, önceki yıla göre %21,8 artış göstermiştir. İhracat rakamları bir önceki yıla göre %22 seviyelerinde artış gösterirken, ithalat rakamları %21 oranında artış göstermiştir. (Koçakoğlu,2020: 122). Çin, DTÖ üyeliği kapsamında uluslararası ticaretin norm ve ilkelerine uyum göstererek küresel yönetim alanında önemli avantajlar elde etmiştir. Çin, DTÖ üyeliği sonrasında liberal politikalar ile eş değerde kararlar alarak uluslararası sistem içerisinde daha kolay adaptasyon sağlamaya başlamıştır. Çin’in, DTÖ üyeliği sonrasında piyasa ekonomisine geçiş yapmasıyla yabancı sermaye ve finansal yatırım alanlarında da büyük artış meydana gelmiştir. Çin’in mevcut vergi ve kota engellerini kaldırması dış dünyaya kapılarını açmasına ve uluslararası ticarete

daha aktif rol oynamasına yol açmıştır. HC, iç politikada köklü reformlar gerekleştirmese de, dış politikada benimsediği dışa açık kapı politikası ile ekonomik dönüşüm yaşamıştır. Çin dış pazardaki konumunu güçlendirmek için ikili ve çoklu anlaşmalar yapmaya daha fazla önem vermiştir.

Çin yönetimi karşılaştığı iki ekonomik krizden (1997 Asya Krizi ve 2008 ekonomik krizi) ok fazla etkilenmeden çıkararak gerek ABD ve AB gibi büyük glerle kurduğu stratejik partnerlik ilişkileriyle, gerekse kalkınmakta olan ülkelerle kurduğu ekonomik bağlantılarla tüm dünya tarafından yeni bir yükselen g olarak tanımlanmıştır (Ergenç, 2015: 661). 2008 finansal krizi sonrasında Amerikan ekonomisinde yaşanan durgunluk 2019 yılında negatif yönde bir büyümeye (-2,54%) yol açarken, Çin %10,64 oranında pozitif bir büyümeye yol açmıştır (World Bank, 2021.).

2008 ekonomik krizi sonrasında Çin ekonomisi sürdürülebilir ve kayda değer bir yükseliş göstererek dünyanın en büyük ekonomik gücü olma yolunda hızla ilerlerken Amerikan ekonomisi karşısında ise en güçlü rakip ülke olmayı başarmıştır. 2008 ekonomik krizi sonrasında uluslararası ticaretteki talebin azalmaya başlamasıyla, Çin’li yerel şirketlerin gelişmekte olan ülkelerin piyasalarına olan bağımlılığı da daha fazla arttırmıştır. Çin’in yerel firmalara olan güveninin artması sonucunda, yabancı sermayeye verdiği önem de azalmaya başlamıştır. Çin’in 2008 ekonomik krizi sonrasında yaşadığı ekonomik ve toplumsal dönüşüm yabancı sermayeli şirketlerin kar paylarını azaltırken yerel şirketlerin ise nn açmıştır. Örneğin, Çin’in toplam küresel ihracat içindeki payı 2003 yılında %5,9 iken 2019 yılında %13,2 oranına ulaşırken, aynı yıllar içerisinde ABD’nin payı %9,8 den %8,5 oranına gerilemiştir (BBC News, 2020).

Çin’in yabancı yatırımlar için cazip üretim, ortam ve koşulları (ucuz iç gücü, toprak, yasalar) sağlaması doğrudan yabancı yatırım girişlerinde önemli rol oynamıştır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından Ocak 2021’de yayınlanan Dünya Yatırım Raporuna göre, Çin, 2020’de yüzde dört olarak 163 milyar ABD dolarına yükselerek dünyanın en büyük doğrudan yabancı yatırım alıcısı olmuş ve ABD’yi geride bırakmıştır (UNCTAD, 2020). Çin’in yabancı yatırımlarındaki süreklilik arz eden yükselişinde Çin’li firmalar ve kamu şirketleri de önemli rol oynamaktadır. Çin’in küresel piyasalar içerisinde yerel firmaların sayısındaki artış Çin ekonomisi için önemli avantajlar sağlamaya devam etmektedir. Çin’e 2020 yılında yapılan yabancı doğrudan yatırımların girişimleri yıllık yüzde %4 artarken, ABD’ye yapılan yabancı yatırım girişinde %49 azalma görülmektedir (UNCTAD, 2020). Çin, 2020 yılında hizmet sektöründe yıllık %51,5 artışla 237.79 milyar Yuan (36.6 milyar ABD doları) değerinde yabancı yatırım çekmeyi başarmıştır. Çin, yüksek teknoloji sektörüne DYY oranı yıllık bazda yüzde 32,1 seviyesinde arttırmış, yüksek teknoloji hizmetleri ve yüksek teknoloji üretimindeki yabancı yatırım oranları ise yıllık bazda sırasıyla yüzde 43,9 ve %32,1 seviyesinde artış göstermiştir (Asia Briefing, 2021). ABD’nin 2021 yılı verilerine göre toplam dış borcu 28 trilyon dolar iken, Çin’de bu 3 trilyon dolar seviyelerindedir (CEIC, 2021). Özellikle, ABD yönetiminin pandemi sürecinde yrttği başarısız ekonomik politikaları, en büyük rakibi olan Çin’e büyük avantajlar sağlamıştır. Çin dış borcunun ABD karşısında avantajlı olması, doğrudan yabancı yatırımlarında süreklilik arz eden yükselişi, Çin’in lehine işleyen dış ticaret dengesi ve işsizlik oranlarında ABD’ye kıyasla görülen gerileme Çin’in ekonomik sistem içerindeki yükselişini ön plana çıkarmaktadır.

Çin üretim sektörünün önemini ortaya koyarken, diğer önemli alanlarda da gelişimini sürdürmektedir. Örneğin, Çin, dünyanın en büyük ihracatçısı olma yönünde ilerlerken, sanayileşme ve Ar-ge alanlarında da önemli adımlar atmaya büyük önem vermiştir. Örneğin, Çin, Dünyada Ar-ge harcamaları açısından 1991 yılında dünyada sekizinci sıradayken 2016 itibarıyla ikinci sıraya yükseldi. Çin'in Ar-ge yatırımlarına yaptığı toplam harcamaların bir yıl öncesine göre %10,3 artarak 2.44 trilyon Yuan'a (377.8 milyar\$) yükseltmiştir (Dünya News, 2021). Çin'in yerli inovasyon çalışmalarına yönelmesi yabancı firmalar ile rekabet edebilme yeteneğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojisi alanında dünyadaki diğer ülkelerle yoğun bir yarış içerisinde olan Çin, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (DFMÖ) verilerine göre, 2020 yılında en çok patent başvurusu yapan ülkeler sıralamasında birinci sırayı alırken, firmalar sıralamasında ise Huawei liderlik koltuğuna oturmuştur. DFMÖ verilerine göre, Çin'de 2020 yılı içerisinde 68 bin 720 patent başvurusu yapılırken ABD'de içerisinde toplam 60 bin patent başvurusu yapılmıştır (DFMÖ, 2020). Çin'in ucuz emek üretim modelinde katma değeri ve ileri teknoloji odaklı büyüme modeline geçişi iç ve dış piyasa içerisindeki rakiplerini geride bırakmaktadır.

Çin'in Yürüttüğü Kalkınma ve Bölgeselleşme Stratejileri

Çin, gelişmekte olan ülkeler içerisinde artan çok yönlü yatırım faaliyetleri bu ülkelerin iktisadi yönde kalkınmasına hizmet etmektedir. Çin yatırımlarının gelişmekte olan ülkelere yönelik yapılması yoksulluk döngüsünün kırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Çin ekonomik gücünün politik yapı üzerindeki etkisi uluslararası sistem içerisindeki dengelerin değişmesinde önemli rol oynamaktadır. Çin'in bölgesel temelde artan rekabet politikaları küresel sistem içerisinde büyük etki yaratmaktadır. Çin, 1990'lı yıllardan itibaren çoklu ve ya ikili anlaşmalar çerçevesinde sistem içerisinde daha fazla rol oynayarak gelişmekte olan ülkeler ile işbirliğine yönelmiştir. Çin yönetimi Batı tarafından tanımlanan Kuzey -Güney ilişkisini Güney-Güney ilişkisi boyutuna taşımıştır. Çin'in Asya Pasifik, Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Orta Asya'da artan etkisi karşısında ABD, Çin'in artan etkisini önlemeye yönelik politikalara yönelmiştir. Çin, üçüncü dünya ülkeleri ile yaptığı ticaret anlaşmaları ile hammadde ihtiyacını karşılarken, aynı zamanda bu ülkelerin de kalkınmasına destek olmaktadır. Çin'in Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleri ile yaptığı serbest ticaret anlaşmaları bu ülkelerin Çin ekonomisine olan bağımlılığının daha çok artmasına sebep olmuştur.

Çin'in Asya ülkeleri ile yaptığı serbest ticaret anlaşmaları Çin'in bölgesel anlamda ekonomik büyümesinin altında yatan en önemli sebeplerden biridir. Çin Batı pazarında yer alan uluslararası firmalarından uzaklaşarak Doğu pazarlarına doğru yönelmesi uluslararası ticaretin yönünün Batı'dan Doğu'ya doğru kaymasına yol açmaktadır. Çin'in, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri ile yaptığı ikili anlaşmalar kazan-kazan politikası çerçevesinde karşılıklı fayda prensibi altında yürütülmektedir. Çin yönetimi, Batılı ülkelerinin gelişmekte olan ülkelere talep ettiği demokratik yönetim ve serbest pazar gibi ön şartlar sunmadan karşılıklı işbirliği ilişkisi kurmakta ve desteklediği yardım paketleri ile de gelişmekte olan bölgeler içerisinde söz hakkı elde etmektedir. Çin yönetiminin mevcut davranış kalıpları dışında bir duruş sergilemesi, Batı tarzı dışında bir yönetim anlayışı yürüttüğünün göstergesidir. Örneğin, Çin'in Latin Amerika ülkeleriyle ticaret hacmi 2000'de 10 milyar, 2012'de ise 270 milyar dolara kadar çıkmıştır (AA 100.Yıl News, 2018). Çin, ABD'den farklı olarak bölgesel gücünü

arttırırken askeri bir güç olarak değil ekonomik ortak olma yolunu seçmektedir. Örneğin, Çin Brezilya, Şili, Peru ve Ekvator'daki otoyol inşaatlarından, Panama'daki liman projelerine, Meksika'daki hızlı tren projesinden Arjantin'in Patagonya Santa Cruz nehri bölgesindeki Çinli Shantui ve Gezhouba Grubu tarafından yapılan iki hidroelektrik santrale kadar diğer mega projeleri hayata geçirmeye çalışmaktadır (AA 100.Yıl News,2018). Çin'in piyasa ekonomisine geçiş yapması ile değişen ticaret dengesi, komşu ve bölge ülkelerin ekonomileri üzerinde de olumlu yönde etki yaratmıştır. Çin'in ortak çıkar ve fayda prensibi altında geliştirdiği karşılıklı ticari ilişkileri komşu ve bölge ülkelerin ekonomilerinin daha istikrarlı hale gelmesine yol açmıştır. Çin'in piyasa ekonomisine geçiş yapması rekabet alanlarının gelişmesine, yeni müttefiklik ilişkileri kurmasına ve uluslararası örgütlerin içerisinde daha fazla söz hakkı elde etmesine yol açmıştır.

Çin, 2020 yılında Avrupa Birliği Ülkeleri'nin en büyük ticaret ortağı olarak ABD'yi geride bırakmıştır. Çin ve AB ülkeleri arasındaki ticaret hacminde görülen artış Çin'in Avrupa ülkelerinde yönelik artan yatırım stratejilerinin bir yansımasıdır. 2019 yılında ABD, AB ülkelerinde toplamda 268 milyar dolar ihraç ederken, 452 milyar dolar ithalat gerçekleştirmektedir (USTR,2020). Çin, Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olarak yer almaktadır. Afrika ürünlerinin %90'ını deniz yoluyla ihraç etmektedir. Çin Afrika'daki limanlarda altyapı yatırımlarının arttırması kıtadaki ticaret ortaklarının nakliye maliyetlerinin azalmasına yol açmıştır. Örneğin, Çin'in Sahra altı Afrika'da yaklaşık 46 tane liman projeleri yer almaktadır. Çin'in Afrika kıtasında en çok borç veren ülke konumundadır. Çin hükümeti tarafından Afrika kıtasına bugüne kadar 148 milyar dolardan fazla kredi temin etmiştir. Afrika'da altyapısal faaliyetlerde artan Çin'li firmaların etkisi diğer rakip firmaların bölgedeki etkisini olumsuz yönde etkilemiştir. Örneğin, 2011 yılından bu güne altyapısal faaliyetlerin inşasında Avrupa tedarikçilerin varlığı yüzde 44'ten yüzde 34 'e doğru gerilerken, ABD'li mütahitlerin kıta içerisindeki payı yüzde 24'ten yüzde 6,7 oranına doğru gerilmiştir (TRT, 2021).

Çin'li şirketler doğal kaynak ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı gelişmekte olan ülkeler ile 'altyapıya karşı kaynak' anlaşmalarına yönelmiştir. Çin, özellikle Afrika, Latin Amerika ve Orta Doğu ülkelerinden sağladığı ulaşım ve altyapı desteği karşılığında, petrol ve maden kaynaklarına olan ihtiyacını karşılamaktadır. Çin, artan doğalgaz talebi karşısında Orta Asya'daki farklı üretici ülkeler ile uzun süreli anlaşmalar yapmıştır. Örneğin, Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistan üzerinden Çin'e üç farklı noktadan botu hatları döşemiş, 2019 yılı itibarıyla toplamda %38 olan boru hattı ile gaz ithalatının %25'ini Türkmenistan'dan sağlanmıştır (EİA, 2020).

Çin'in Uluslararası Örgütler İçerisinde Artan Önemi

Uluslararası örgütler, hegemon devletin sistem içerisinde sahip olduğu ayrıcalıklı gücünün devamlılığında büyük rol oynamaktadır. Uluslararası örgütler sistem içerisinde ki başat gücün değer ve ilkelerin diğer devletler tarafından daha kolay kabul görmesini ve yayılmasını sağlarken, ulusal çıkarların uluslararası arenada rıza yoluyla kabul görmesini sağlamaktadır. Örneğin, ABD hegemonyasının temelini oluşturan ekonomik altyapı içerisinde yer alan önemli kuruluşlardan IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü aynı zamanda ABD'nin hedef ve politikalarının sistem içerisinde meşrulaştırılmasında ve yayılmasında önemli rol oynamaktadır. Soğuk Savaş döneminde, ABD'nin Bretton Woods sistemi şemsiyesi altında

uluslararası kurumlar aracılığıyla inşa ettiği düzenin benzer örneğini bugün Çin yönetiminin küresel avantajı manipüle etmek amacıyla kurduğu alternatif kurumsal yapılar içerisinde aramak mümkündür. ÇHC, Mao döneminde yürüttüğü içe dönük politikalar sonucunda uluslararası kurumlar içerisinde pasif bir rol oynamıştır. 1970'li yıllardan sonra ABD tarafından uluslararası sistem içerisinde tanınırlığının artması ile BM içerisinde üye devlet statüsünü elde etmiş ve uluslararası gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır. Çin'in uluslararası ticarete artan etkinliği, Dünya Ticaret Örgütüne üye olması ile daha belirgin hale gelmiştir.

Bölgesel güçler, uluslararası yapıda yeni düzen inşası ve istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Çin'in öncülüğünde inşa edilen bölgeselleşme modelleri arasında yer alan BRICS, ASEAN ve ŞİÖ vb kurumlar uluslararası düzene alternatif işbirlikleri oluşturmaktadır. Örneğin, SSCB'nin dağılması sonrasında Varşova Paketi'nin çökmesi nedeniyle rakipsiz kalan ABD'nin öncülüğündeki NATO'nun askeri alandaki etkisini sınırlandırmak ve dengelemek isteyen Çin, 2001 yılında Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) dönüşecek olan Şanghay Beşlisi'nin kuruluşuna öncülük etmiştir. Çin'in ŞİÖ'nün yanı sıra Doğu Asya Zirvesi ülkelerine ilave olarak Japonya ve Güney Kore ile birlikte katılım gösterdiği ASEAN+3 forumunda yer alarak ABD'nin bölgedeki etkisini kırmayı da amaçlamaktadır. Çin'in Asya kıtasında ASEAN ve APEC oluşumları içerisinde yer alması bölge güçleri tarafından var olan algının değişmesine yol açmıştır. Çin'in Afrika, Asya ve Latin Amerika'da ki etki alanının kısa sürede genişlemesi Çin'in bölgesel düzlemde artan etkisinin küresel güç üzerinde dönüştürücü etkisini göstermektedir. Çin, gelişmekte olan devletlerin ekonomileri, teknolojileri ve kaynakları üzerinden yürüttüğü hakimiyet politikası ile yetki alanlarını genişletmeye devam etmektedir. Çin'in kazan-kazan prensibi çerçevesinde ilerleyen gelişim stratejileri yenedünya düzeninde güç kapasitesini yayılmasına katkı sağlamaktadır.

Çin'in, Asya Kalkınma ve Yatırım Bankası'nın IMF'i çağrıştıran finansı regüle etme kurumları ve ABD'nin Marshall Planını andıran Çin'in'' Kuşak ve Yol''projesi ile komşu bölgeleri hem kendi ittifak bloğuna çekmekte hem de ülkelere alt yapı, finans ve ticaret anlamında destek sağlayarak kendi ittifak sistemini oluşturmaktadır. Çin, Kuşak ve Yol Projesi ile enerji, ulaşım ve ticaretle ilgili konuları da içine alarak farklı kıtalarda ki önemli devletleri bir zincirin halkası gibi birbirilerine bağımlı ve bağlı hale getirmektedir. Kuşak ve Yol ağı, 4.4 milyar insanı (dünya nüfusunun %63'ü), 65 ülkeyi ve 21 trilyon dolarlık (Çin'in yıllık gayrisafi yurt içi hasılasının iki katı) ya da küresel GSYİH'nin %29'unu oluşturan toplam ekonomik üretimi desteklemektedir (Tekir, 2018: 201). Çin, Kuşak ve Yol projesi ile üye ülkeler arasında kurduğu örümcek ağı ile karşılıklı ortak çıkarlar üzerinden bir politika yürütmektedir. Çin proje kapsamında kendi üretim fazlasını diğer ülkelere ihraç edebilmesi ve diğer ülkelerin bu kapsamda altyapı eksikliklerini de giderebilecek olması iki taraflı kazanç temelli bir girişim örneğidir.

Kuşak ve Yol girişimi projesinin finans ayağını oluşturan Asya Altyapı Bankası, uluslararası mevcut finans kuruluşlarına karşı bir alternatif güç olma özelliği taşımaktadır. Asya Pasifik Bölgesinde ki üye devletlerin finansal altyapı politikalarının yürütülmesi, proje kapsamında gerekli olan kaynak fonunun sağlanması ve küresel ekonominin iyileştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Çin'in, ''Kuşak ve Yol Girişim''projesi dünya ekonomisine nüfus edebilmesi yönünde önemli bir basamak olarak algılanmaktadır. Çin'in ekonomik amaçlı çizdiği bu yeni

rota aynı zamanda askerler, silahlar, düşünceler, değerler ve insanlar içinde yeni bir göç rotası görevi görmektedir. Çin, Kuşak ve Yol Projesi ile kalkınma stratejilerini diğer ülkelere ihraç ederken, küresel yapıda ki meşru yönetim gücünü de her geçen gün arttırmaktadır. Çin bu proje doğrultusunda üye ülkeler ile geliştirdiği finansal işbirliği, yeni yatırım olanakları ve ticari imtiyazlar küresel ekonominin yönünü belirlemede de etkili olmaktadır.

Çin, uluslararası kurumlar aracılığıyla yeni kuralların oluşumuna, uluslararası toplum tarafından bu kuralların benimsenmesine ve mevcut kurum ve kuralların elimine edilmesi çerçevesinde sistem içerisindeki dönüşüm üzerindeki etki yaratacaktır. Çin'in Batı karşısında yer aldığı alternatif oluşumlar, serbest ve ya ikili ticaret anlaşmaları, gelişmekte olan ülkeler ile yürüttüğü karşılıklı işbirliği politikaları ABD merkezli Batı hegemonyasının uluslararası sistem içerisindeki mevcut gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Çin'in uluslararası sistem içerisindeki devam eden paralel kurumsallaşma girişimleri küresel finans ve para düzeninin değişmesine yönelik bir etki yaratırken, çevre ülkelerin üzerindeki diplomatik etkinlik kurmasını sağlamıştır. Çin yönetimi, küresel ekonominin merkezini ve yönünü değiştiren projeler ile yeni hegemonik rekabetin başlamasına katkıda bulunmaktadır.

Çin'in büyüyen ekonomisi karşısında yaşanan adaletsiz gelir bölüşümü, orta gelir tuzağı ve nüfusun yaş ortalamasının her geçen gün artması önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Çin'in küresel dünya düzeni içerisinde artan rekabet politikaları ve ticaret savaşları karşısında yüksek katma değerli ürünlerin üretimine, çok yönlü işbirliği kanalları inşa etmeye ve ar -ge yatırımlarını arttırması gerekmektedir. Çin ekonomisinin devamlılığı küresel ekonominin sürekliliğine göre ilerlemesi diğer önemli sorun olarak yer almaktadır. Örneğin, 2008 finansal kriz sonrasında yaşanan küresel durgunluk ve ekonomik gerileme Çin ekonomisi içerisinde de derinden hissedilmiştir. Çin'in ihracatının ve küresel üretim kapasitesinin küresel ekonomiye olan bağımlılığı ve Çin ekonomisinin uluslararası gelişmeler karşısındaki kırılganlığı geleceğe yönelik belirsizlikleri de ortaya koymaktadır.

6. YÜKSELEN GÜÇ ÇİN'İN SOSYO-KÜLTÜREL (ÜST YAPDI) ANALİZİ

Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerarasında artan bölgeselleşme modelleri karşılıklı bağımlılık ilişkisini derinden etkilerken, değer ve fikirlerin kurumlar aracılığıyla sistem içerisinde nüfus edebilmesi yükselen gücün sistem üzerindeki etkisini arttırmasına yol açmaktadır. Uluslararası sistem içerisinde devlet temelli politikalar yerine insan temelli politikaların yer almaya başlamasıyla, yumuşak gücün sert güce göre daha fazla önem kazandığı yeni bir döneme giriş yapılmıştır. Yumuşak güç, herhangi bir açık tehdit ya da değiş tokuş olmadan, diğerlerinin amaçlarını kabul etmeye ikna eden soyut cazibe tarafından kararların şekillendirilmesidir (Nye, 2005: 14-16). Soğuk Savaş sonrası dönemde, liberal ekonomik modelin hakim olduğu yeni düzende teknoloji ve iletişim ağının genişlemesiyle beraber bilginin diğer bölgelere rahatlıkla ulaşabildiği yeni bir küresel düzen içerisinde girilmiştir.

ABD yönetimi içerisinde özellikle Trump yönetimi ile artan içe yönelik uygulamalar, anti küreselleşme eğilimi ve milliyetçilik politikalarının zemin kazanması küresel düzlemde oluşan güç boşluğunun Çin tarafından doldurulmasına yol açmaktadır. Amerika'nın tek yönlü ve çıkar odaklı aldığı kararlar rakip ülke olan Çin'e büyük avantaj olarak geri dönmüştür. Çin dış politikası içe dönük, reaktif ve doğası gereği uluslararası sistemi tehdit eden bir dış politikadan; "yumuşak güç" unsurlarının ağır bastığı, dışa dönük ve "proaktif" bir karaktere

sahip bir dış politikaya doğru evrim göstermektedir (Dedekoca, 2011: 135). Günümüzde Çin hükümetleri, Çin'e sadece uluslar nezdinde değil bölgeler, örgütler ve şahıslar nezdinde de daha iyi bir imaj kazandırmak için "yumuşak gücü" önemli bir enstrüman olarak görmektedir(Lahtinen, 2015: 201). Çin hedef ve stratejileri doğrultusunda kendi çıkarlarını sürdürmek ve kamuoyu içerisinde cazip bir ülke olarak anılmak adına yumuşak güç kullanımını yaygınlaştırmıştır. Yumuşak gücün geliştirilmesi, Çin'in yükselen bir güç olarak uluslararası maddi ve ahlaki statükoyu bozguna uğratacağı yönündeki korkuları hafifletmenin bir yolu olarak da önemli görülmüştür (Suzuki,2010: 200-201). Çin'in sistem içerisinde sahip olduğu kısıtlar ve avantajları Joseph S. Nye, yumuşak gücün üç unsuru olan kültür, dış politika ve siyasi değerler boyutunda değerlendirmektedir (Nye, 2005: 5).

Kültür

Kültürün uluslararasılaşması, yumuşak gücün inşasında en temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Konfüçyüscülük ilkesinin temelini oluşturan barış içerisinde bir arada yaşama, barışçıl gelişim ve uyumlu dünya kavramları yumuşak gücün en önemli araçları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, Konfüçyüsçülük'ün son yıllardaki yeniden dirilişi ve tüm dünyada hızlı bir şekilde Konfüçyüs enstitülerinin kurulması Çin'in yumuşak gücünün ve dış politikasının bir parçası olarak görülmektedir (Lahtinen, 2015: 201). Çin, kendi medeniyetini diğer ülkelere Konfüçyüs enstitüleri aracılığıyla ihraç etmektedir. Örneğin, 2020 yılında 162 ülkede toplam 548 Konfüçyüs Enstitüsü açılmıştır ve buralarda 2,7 milyon kişiye Çin dili ve kültürü öğretilmektedir (AA News, 2021).

Çin hükümeti film, radyo ve benzeri kuruluşlara önemli teşvikler sağlayarak, Çin dil ve kültürünün küresel platformda ses getirmesi için çaba göstermeye devam etmektedir. Çin hükümeti, 2009 yılında medyayı uluslararasılaştırma kararı alarak medya sektörüne yaklaşık 6 milyar Amerikan doları finansman sağlamıştır (Hu,2012: 32-37). Çin hükümeti ulusal ve uluslararası gelişmeleri kendi bakış açısıyla uluslararası toplumlara anlatabilmesi amacıyla medya unsurunu yumuşak güç aracı olarak kullanmaktadır. Öğrenci değişim programlarının kültürel etkileşime yönelik sağladığı katkı da yumuşak gücün en önemli araçları arasında yer almasını sağlamıştır. Örneğin, Çin, 2018 yılında eğitim almak için yurtdışına çıkan öğrenci sayısı 662.100 kişi olmuştur. Yurt dışında çıkan öğrencilerin %50'den fazlası ise ABD'de okumaktadır (Statista, 2020).

Çin kültürünün uluslararası alanda daha fazla tanınması, yumuşak güç araçlarının daha etkin kullanılması ve kültür bileşenlerine uluslararası pazarda daha çok yer verilmesi var olan olumsuz algının iyileştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Dış Politika

Joseph Nye'a göre, yumuşak gücün kaynağını oluşturan en önemli bileşenlerden biri dış politikadır. Çin dış politikasında ki en önemli gelişmeden biri Joshua Cooper Ramo tarafından tanımlanan "Pekin Uzlaşısı,"Batı hegemonyal ekonomik modeline karşı geliştirilmiş bir yumuşak güç örneğidir. Ramo'ya göre, Çin'in gelişimi Çin'i değiştirdiği ölçüde önemlidir, ancak daha da önemli olan bu yeni fikirlerin ve uygulamaların Çin dışında bir etkiye sahip olmasıdır. Çin'in gelişmekte olan ülkelere ve ya uluslararası kuruluşlara yönelik sağladığı kalkınma programları, altyapısal destekleri ve hibe yardımları bu bölgeler üzerindeki ekonomik gücünün politik alanda dönüşümünü de hızlandırmaktadır.

Çin'in uluslararası sorunlar karşısında her geçen gün artan duyarlılığı, uluslararası sorunlar karşısında izlediği insancıl dış politika yaklaşımı BM içerisindeki operasyonlarda yürüttüğü aktif politikaları ile daha belirgin hale gelmiştir. Çin'in insani müdahale başlığı altında yürüttüğü devletin yeniden inşası ve barışı koruma faaliyetleri küresel imajına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Örneğin, Xi Jinping yönetimi 2015 yılında BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, Çin'in BM çalışmalarını desteklediğini ve çok taraflı işbirliğini teşvik etmek için 10 yıl süre için ve 1 milyar dolar değerinde Barış Kalkınma Formu kurma kararını açıklamıştır (UN, 2015). 2019 yılında Çin, BM Güvenlik Konseyinde barış gücüne en fazla bütçe konusunda destek sağlayan ülkeler arasında Amerika'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Evrensel değerler çerçevesinde yürütülen politikalar sistem içerisinde öncü rol oynayan devletleri diğer devletler karşısında daha çekici kılmaktadır. Örneğin, 2019 yılında Pew Research tarafından 32 ülkede 34,904 kişinin katıldığı ankette, Çin'in dünya ekonomisinde ve siyasetinde önemli bir ülke olduğunu belirtmiştir (PEW, 2019).

Siyasi Değerler

Joseph Nye'in belirttiği gibi yumuşak gücün en önemli unsurları arasında yer alan siyasi değerler bütünü bir devletin güç kazanmasında büyük öneme sahiptir. Çin'in küresel bir lider konumuna ulaşması ya da sistem içerisinde ulusal değerlerinin kabul görmesi için siyasi ve sosyal yapıda ki imajını revize etmesi gerekmektedir. Örneğin, Sincan- Uygur özerk bölgesindeki artan yasa dışı faaliyetleri, ülke içi idam cezası uygulamaları, insan hakları ihlalleri, basın ve bilgi özgürlüğünün kısıtlanması gibi ülke içi kısıtlamaların varlığı Çin'in sistem içerisindeki cazibesini yitirmesine yol açmaktadır. Çin uluslararası sözleşmelere katılım sağlamasına rağmen, bu sözleşmelerin uygulanışını zayıflatmaya yönelik eylemlerde bulunması uluslar arası imajını olumsuz etkilemektedir. Basın özgürlüğü, açık tartışma ortamının yaratılması, ideolojik telkin gibi kavramlar Çin yönetimi içerisinde negatif bir sürecin içerisine girmiştir. Çin'in demokratik yönetim bileşenlerini oluşturan insan hakları, özgürlük ve adil yönetim konusunda önemli adımlar atması gerekmektedir. Örneğin, Pekin Olimpiyatları ile Şanghay Fuarı'na yapılan yatırımlara rağmen, 2010 yılında Nobel Barış Ödülü'ne layık görülen Çinli insan hakları savunucusu Liu Xiaobo'yı tutuklayıp, ödülünü almasını engelleyerek, inşa ettikleri yumuşak güçlerini kendi elleriyle yıkmaktadırlar (Nye, 2011:9). Çin bu konuda, Konfüçyan felsefeye dayalı dış politika iddialarına karşın, uluslararası olarak tanınmış tüm norm ve değerleri ihlal etmektedir (Sayın, 2014).

Çin yönetimi içerisinde artan otoriteleşme eğilimlerinin yanında dış ilişkiler kapsamında diğer ülkeler ile yaşadığı sorunlarda da artış görülmektedir. Son yıllarda, Çin'in Güney Çin Denizi'nde izlemiş olduğu saldırgan politikaları, Tayvan sorunu karşısında yürüttüğü revizyonist tavır ve ticaret savaşlarında izlediği müdahaleci yaklaşım önemli örnekler arasında yer almaktadır. Ülkelerin yumuşak gücünü etkileyen parametreleri (hükümet hedefleri, dijital yetenek, işletme, kültür, katılım ve eğitim) hesaplayan "Soft Power 30" Endeksine göre, Çin, 2019 yılında yapılan değerlendirme içerisinde 27.sırada (51,25) yer alırken, ABD (77,40) ise ilk beş ülke içerisinde yer almaktadır (Kamali-Chirani, 2020). Çin'in yumuşak güç siyasetinin kültür ve dış politika boyutlarıyla ciddi mesafe kaydetmesine rağmen sahip olduğu siyasi dinamikler nedeniyle önemli kısıtları da bulunduğunu ortaya koymaktadır (Demirtepe ve Özertem,2013: 95).

Çin'in küresel bir güç olabilmesi için hegemonyanın altyapısını oluşturan ekonomik temelli güç bileşenleri, üst yapıda yer alan ve yumuşak gücün temelini oluşturan evrensel ve normatif değerler bütününe sahip olması gerekmektedir. Örneğin, Çin, afet yardımı projeleri, aşı diplomasisi, arabuluculuk ve insani yardım gibi konularda son zamanlarda önemli adımlar atsa da, Xi yönetiminin insan hakları ihlalleri konusunda yürüttüğü çıkar odaklı stratejileri var olan algının olumsuz yönde değişmesine yol açmaktadır. Çin'in sistem içerisinde ekonomik ve politik gücünü aynı orantıda devam ettirebilmesi ve potansiyel gücünü arttırabilmesi için gücünün meşrulaştırabileceği kanalları iyi bir şekilde kullanması gerekmektedir. Çin'in koruma sorumluluğu, insan hakları ve bilgi özgürlüğü gibi dış müdahaleyi meşrulaştıran normlara karşı çıkması mevcut otoritesinin zayıflatmasına yol açmaktadır.

Çin sistem içerisindeki yükselişini mevcut düzen içerisinde yürüttüğü başarılı ve ılımlı politikalar ile garanti altına alırken, barış içerisinde bir arada yaşama ilkesi çerçevesinde yeni bir uluslararası düzenin kurulmasında başrol rolü oynamaktadır. Çin'in sistem içerisinde ortak fayda prensibi çerçevesinde yürüttüğü ekonomik politikaları, artan kurumsallaşma girişimleri, yumuşak gücü destekleyen söylemleri diplomasi gücünün arttığını ve statükoya karşı yeni bir gücün yükselişe geçtiğini göstermektedir. Çin'in uluslararası düzlem içerisinde artan gücünün meşru olabilmesi için ulusal politikalarının uluslararası politikalar ile uyumlu ve paralel bir şekilde ilerlemesi gerekmektedir. Çin, kısa vadeli olarak yürüttüğü politikalar ile uluslararası kurumlar ve örgütler içerisinde kendi çıkarlarını temsil ederken, uzun vadede Pekin Yönetimi'nin alternatif bir sistem kurması ve ya mevcut düzeni reform etmeye yönelik stratejileri henüz netlik kazanmamıştır.

7. SONUÇ

21.yy.'da Batı hegemonyasında yaşanan askeri operasyonlar, ekonomik krizler ve meşru yönetim algısında ki belirsizlik içe dönük politikaların ön plana çıkmasına ve küresel yönetim üzerindeki sorunların arka plana atılmasına yol açmıştır. ABD hegemonyasının inşasında büyük öneme sahip olan normatif değerlerin yerini çıkar odaklı güç politikalarının yer almaya başlaması, ABD'nin küresel yönetim üzerinde rol model olma görevini zamanla kaybetmesini tetiklemiştir.

ABD'nin transatlantik ilişkilerinde yaşanan güvenlik temelli kriz, Çin'in AB ülkeleri ile ikili ilişkilerini yürütmesi noktasında bir fırsat niteliği oluşturmaktadır. Çin'in böl ve yönet politikaları karşısında artan ikili ilişkileri, Kuşak ve Yol Projesi kapsamında yürüttüğü çok yönlü yayılmacı politikaları, 5G teknolojisi ile yürüttüğü Ar-ge çalışmaları ve son zamanlarda pandemi nedeniyle artan insani müdahale diplomasisi sistem içerisindeki güç ağını yeni müttefikler kazanarak genişletmesine yol açmıştır. ABD gücünün sistem içerisinde düşüşü rakip güç olan Çin'in yükselmesine ve uluslararası sistemdeki dengelerin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Çok kutuplu uluslararası sistem içerisinde etkili olan Çin, uluslararası sistem içerisinde yürüttüğü rasyonel dış politikasını maddi yetenekler, kurumlar ve fikirler çerçevesinde Gramsciyan kuramın benimsediği ilkelere uygun olarak yürütmektedir. Çin'in uluslararası sistem içerisinde artan inşa edici rolü, yükselen güçler arasındaki ayrıcalıklı konumu ve diğer devletler tarafından gördüğü destek sistem içerisinde ki gücünün her geçen gün arttırmasına yol açmaktadır. Çin'in meşruiyet çalışmaları doğrultusunda artan yatırımları, dünya görüşü üretebilme kapasitesi ve uluslararası diplomaside ki artan yetkileri uluslararası yapıdaki düzen inşa edici rolüne büyük katkı sağlamaktadır. Çin'in uluslararası

sistem içerisinde uluslararası kurumlar ile beraber yürüttüğü işbirlikçi, katılımcı ve yapıcı politikaları küresel g olmasına katkı sağlamaktadır.

Neo-Gramisiyan kuram çerçevesinde, Çin uluslararası sistem içerisindeki ekonomik g(alt yapı) ve ya maddi yeteneklerini arttırmaya çalışırken uluslararası toplum içerisinde sosyalleşme sürecine katılarak diyalog geliştirmeye, işbirliği ağları inşa etmeye ve çeşitli kurumlar içerisinde katılımcı rol üstlenme (st yapı) büyük önem vermektedir. Çin dış politikasında alınan kararların uluslararası toplum içerisinde kolayca kabul görmesi Çin'in sistem içerisindeki meşruiyetini arttırırken uluslararası statüsünün güçlenmesine de önemli katkı sağlamaktadır. Çin'in, uluslararası sisteme uyum sağlama çabası, diyaloga açık ve uzlaşmacı tavrı sistemin devletler üzerindeki dönüştürücü etkisine karşı sağlam bir duruş sergilediğini göstermektedir. Çin, uluslararası kurumlara aktif katılımı, finansal gücü ve yumuşak güç diplomasisinin çok ötesinde büyüyen ulusal gücünün uluslararası etkinliğe dönüştürülmesinde 'akıllı g' gibi hareket ederek, yükselen güçler arasında ayrıcalıklı bir yer edinmiştir (Tüter, 2018: 378)

Çin'in g arttırma yolunda devam eden çok yönlü eğilimi, gelişen ekonomisi, artan bölgesel oluşumları ve yürüttüğü dış yardım/yatırım politikaları mevcut g karşısında ikame g olarak ilerlemesine yol açmaktadır. Çin sistem içerisinde kabul görmek ve yükselen güçler karşısında konumunu her geçen gün arttırmak adına "değer" prensibi çerçevesinde bir dış politika yürütmektedir. Çin, uluslararası yapı içerisinde bölgesel işbirliği modellerine yönelerek küresel dengelerin yeniden tanımlanmasını sağlamıştır. Uluslararası sistem içerisinde Çin'in rolü tanımlanırken statkocumu yoksa revizyonist mi olduğu konusunda yapılan tartışmalarda küresel değerlere olan bağlılığı, komşularıyla olan sınır anlaşmazlıklarını barışçıl yollarla zme kavuşturması uluslararası ticaret ve silahsızlanma rejimini kabul edişi ve uluslararası kurumlarla çalışmalarındaki uyuma dikkat çekenler, bu ülkenin statkoculuğuna vurgu yapmaktadır (Johnstone,2003: 5-56)

Neo-Gramsiyan perspektiften yaklaşıldığında bir aktörün hegemon haline gelebilmesi için hem ekonomik hem de politik olarak bir g merkezine dönüşmesi ve ekonomik ve politik değerlerini kurguladığı uluslararası örgütler aracılığıyla tüm dünyaya yayarak, meşrulaştırması gerekmektedir (Kurt,2018: 69). HC'nin sürekli olarak arz eden büyümesinin tetiklediği ekonomik gücünün büyük oranda dışarıdan finanse edilen bir ihracat ekonomisine dayanması ekonomik büyümenin belirsizliğini ve kırılganlığını ortaya koymaktadır. Neo Gramisiyan kurama göre, küresel hegemonyal düzenin oluşumunda ekonomik alt yapıya uygun sosyo-kültürel bir st yapının oluşması da gerekmektedir. Çin'in her ne kadar ahlaki unsurları ön plana çıkartan bir dış politika yürütmesi, barışçıl yükseliş modeline uygun bir çizgiden ilerlemesi ve Konfcysclğ devlet politikası olarak yrtse de Çin'in otoriter yapısı, Sincan-Uygur zerk bölgesinde devam eden şiddet temelli yaklaşımı, Güney Çin Denizi ve Tayvan'da artan kışkırtıcı faaliyetleri ve ülke içi devam eden insan hakları ihlalleri uluslararası prestijini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Çin'in hegemon bir g olabilmesi için ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel gücünü paralel oranda arttırması, sahip olduğu akıllı g politikalarını hem ulusal hem de uluslararası düzlemde aynı oranda meşrulaştırması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Asia Briefing Ltd, China FDI Growth by Sectors. Erişim Kaynağı: <https://www.china-briefing.com/news/chinas-fdi-inflow-surge-in-q1-2021-an-explainer/>

AA.100.Yıl.(2018).Çin'in Latin Amerika Politikası, Karmaşık Gerçekçilik.Erişim Kaynağı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-latin-amerika-politikasi-karmasik-gercekcilik/1285213>

AA News.(2021). Kovid 19 gölgesinde Konfüçyüs Enstitülerinin Akibeti,2021. Erişim Kaynağı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kovid-19-golgesinde-konfucyus-enstitulerinin-akibeti/1839803>

Aydilek, Emre.(2015).Antonia Gramsci'nin Marksist Düşünceye Katkıları,Selçuk Üniversitesi, *Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*.Sayı :9.

ABD Ulusal İstihbarat Konseyi,(2008). UN Global Trends 2025: A Transformed World ABD.

BBC News. (2020).ABD-Çin ilişkileri: Erişim Kaynağı: <https://t24.com.tr/haber/abd-cin-iliskileri-iki-super-guc-ayni-hat-uzerinde-giden-iki-trene-benziyor,930883>

Ceic Data,(2020).United States Foreign Direct Investment Bureau of, Economic Analysis, <https://www.ceicdata.com/en/indicator/united-states/foreign-direct-investment>

Çiftçi,K.(2009).Soğuk Savaş sonrasında ABD Rıza'ya Dayalı Hegemonya'dan İmparatorluk Düzenine, *Zonguldak Karaelmas University Journal of Social Sciences*. Vol. 5 Issue 10.

Çıktak E.ve Şen, O.(2014).Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik derlemeler, *Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi*.

Duverger,M. (2002). Siyaset Sosyolojisi. (Çev. Ş. Tekeli), İstanbul: *Varlık Yayınları*.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (DFMÖ), 2020. Erişim Kaynağı: <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/202103041043948575-huawei-ve-cin-2020-yilinin-patent-liderleri-oldu/>

Demirtepe,T. ve Özertem,H.(2013).Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti, Politikalar ve Sınırlılıkları, *Bilgi Yayınları*, Sayı 65.

Dedekoca, A.E.(2011).ABD-Çin ilişkilerinin Ekonomi-Politigi ve Yenedünya Düzeni Oluşumuna Katkıları, Kadir Has Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Dünya News,(2021).Erişim Kaynağı: <https://www.dunya.com/kuresel-ekonomi/cinin-ar-ge-harcamaları-372-milyar-dolara-ulaştı-haberi-612628>

Ergenç,C.(2014).Uluslararası İlişkilere Giriş, (Çev.Şaban Kardaş ve Ali Balcı:) 2015, Çin'in Yükselişi, İstanbul,4.Basım.

Egan, Daniel,(2001).The Limits of Internationalization: A Neo-Gramscian Analysis of the Multilateral Agreement on Investment", *Critical Sociology*, Cilt 27, No 3, s. 76-77.

EİA,(2020).U.S. Energy Information Administration. <https://www.eia.gov/international/overview/country/CHN>.

Foreing Direct Investment,(2021). Invest in China, Erişim Sayfası: <http://www.fdi.gov.cn>

Fukuyama, F. (2003). The End of History 20 years Later New Perspectives Quartely, 31-39.

Gilpin,R.(1984).War and Change in World Politics.*Cambridge University Press.*

Gale, F.(1998). Cave ‘cave! Hic dragones’: a neo-Gramscain Deconstruction and Reconstruction of International Regime Theory. *Review of International Political Economy*, 5 (2).

Gramsci, A.(1971).Selection From The Prison Notebooks, Q. Hoare ve G.N. Smith, (Edt. /Çev.), London: *Lawrence and Wishart*

Gramsci, A (2007).Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları – seçmeler. (Çev. A. Cemgil). İstanbul: *Belge Yayınları.*

Gramsci, A.(2014).Hapishane defterleri. (A. Cemgil Çev.) İstanbul: *Belge Yayınları*

Gilpin, R. (1999).War and Change in World Politics, Cambridge: *Cambridge University Press.*

Gilpin, R. (2011).Uluslararası ilişkilerin Ekonomi Politikği, Ankara, *Kripto Yayınları.*

Kaymak,M.(2016).Hegemonya Tartışmaları Işığında 19.Yüzyıl İngiliz ve 20. Yüzyıl Amerikan Hegemonyaları, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 34, Sayı 1.

Karacasulu, N.(2009).Hegemonik Düzen Tartışmaları’’ Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 11, Sayı:4.

Kurt,S.(2019).Neo-Gramşiyen Perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti’nin Küresel Hegemonya Durumuna İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme’’, *Journal of Political Sciences.*

Koçakoğlu,A.(2020). Kuşak ve Yol Bağlamında Çin’i Anlamak, *Truva Yayınları.*

Kamali-Chirani ve Khalid, (2020).2019 Soft Power 30 Index.

Kocamaz, Sinem(2020). Batı’nın Yeniden İnşa Etmenin Zorluğu Üzerine, *Panorama Dergisi.*

Kindleberger. C.(1973). An Explanation of the 1929 Depression The World in Depression, 1929-1939, Berkeley, *University of California Press.*

Lahtinen,A.(2015). China’s soft power: challenges of confucianism and confucius institutes, *Journal of Comparative Asian Development*. 14(2), <https://doi.org/10.1080/15339114.2015.1059055>

Michael C. ve Stephen D.(1989).Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment, *Review of International Studies*, 15.

Made for Minds, Deutsche Welle Türkçe, 2018. <https://www.dw.com/tr/abd-bm-insan-haklar%C4%B1-konsejinden-%C3%A7ekildi/a-44301477>

Murphy, Craig N.(1998).Understanding IR:Understanding Gramsci", *Review of International Studies*, Cilt 24.

Mearsheimer. J.(2005).An offensive realist between geopolitics and power, *Journal of International Relations and Development* volume, 381-408.

National Security Report of USA Archive,1991. <https://nssarchive.us/>

Nye,J.(2005).Soft Power, *Foreign Policy*, No 80, 1990b: 166; Joseph Nye, Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu,çev.R.İ.Aydın ,Ankara, *Elips Kitap*.1.Baskı.

Nye and Welch.(2010),*Understanding Global Conflict and Cooperation*, Pearson Education

Iain Johnston,A.(2003) Is China a Status Quo Power, *International Security*, vol.27.

NATO 2030, (2020). United for a New Era, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf. (Erişim Tarihi: 25.11.2020.)

Office of the United States Trade Representatives (2020).<https://ustr.gov/countries-regions/europe-middle-east/europe/european-union>

Öniş, Z. ve Kutlay, M.(2020).Otoriter Kapitalizmin Yükselişi: Değişen Küresel Dengeler ve Demokrasinin Geleceği Üzerine'', *İktisat ve Toplum Dergisi*, Ekim,(120).

Özen, Ç.(2005).Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica'daki Büyük Dönüşüm, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, s.3-31.

Pew Research Center, 2019.

Portelli, Hughes (1982), Gramsci ve Tarihsel Blok , Ankara, *Savaş Yayınları*.

Rosenau,J.N.(1990).Turbulence in World Politics,*Princeton University Press*.

Suzuki,S.(2010). The Myth and reality of China's 'soft power, Ed. I.Parmar and M. Cox, Soft power and US Foreign policy: Theoretical, historical and contemporary perspectives New York: *Routledge Press*.

Statista, 2020.

Sandıklı,A.(2013). Geleceğin Süper Gücü Çin, China: Future's Super Power, *Bilge Strateji*, 2013.

Şener,B.(2014).Uluslararası İlişkilerde Hegemonya Olgusu ve ABD Hegemonyasının Siyasal ve Kültürel Kaynağı:”Amerikan İstisnacılığı ‘ya da ‘Açık Kaçınılmaz Yazgı’”, *International Journal of Social Science*, 405-420.

Şişman, Deniz.(2020).Çin'in Küreselleşme İçerisindeki Rolü:Yeni Bir Hegemon mu? *Journal of Life Economics*.

Thomas V.Kanthak J.F. Kristin, Ingersoll D.ve Robert S. (2005). Resistance to Hegemony within the Core, Matthew B. Ridgway Center for International Security Studies, *University of Pittsburgh*.

TRT.(2021).Yükselen Kıta Afrikasında Güç Mücadelesi. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/yukselen-kita-afrikada-guc-mucadelesi-cin-549983.html>

Tekir,O. ve Tekir,N.(2018).The Impact of the New Silk Road Project on the Global System as an Economic and Political Instrument, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*.

Tüter,M.(2018).Çin Gücü, Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları, *Kopernik Yayınları*

Türker,H.(2019). Yeni Soğuk Savaşa Doğru, Yükselen Çin, ABD ve NATO, *Cinius Yayınları*

UNCTAD,(2020).Chances in 2020 FDI Inflows for selected top 2019 recipient economies. <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-fell-42-2020-outlook-remains-weak>

United Nations,(2015).China's Power to Charge for Common Development of Mankind people.com.cn, Sept 29, 2015, <http://cpc.people.com.cn/xuexi/n/2015/0929/c385474-27646713.html>

Wallerstein,I.(2003).Amerikan Gücünün Gerileyişi, Kaotik Bir dünyada ABD, *Metis Yayınları*.

Wallerstein, I.(1983).The three instances of hegemony in the history of the capitalist world-economy. *International Journal of Comparative Sociology*, 24(1-2), 100-108.

World Bank.(2021). GDP Year on Change, 2007-2020.

Z. Hu, D. Ji.(2012). Ambiguities in communicating with the world: the ‘Going-out’ policy of China’s media and its multilayered contexts, *Chinese journal of communication*, Vol. 5, No. 1.